Зеленава вечорова імла облягала Руїни. Сухорлявий старий Му причалапкав своїми тоненькими ніжками до прозорої стіни, щоб подивитися, чи двір уже виповнений тінню? Чи зацвітає небо пелюсточками? Стоячи, він почовгував черевиками із цупкої сириці, під хітиновим панцирем на спині наче пробігали мурашки: Му трохи хвилювався, очікуючи Прихильників Духу. Глибоко сховані маленькі очиці сухо поблискували, відбива-ючи зеленкувате розсіяне світло, що вже зникало в темних тінях.

Отак, власне, він почувався кожного разу перед нічним пильнуванням. Ніби й не боявся Ватага, проте неспокій охоплював усе єство — було радісно і водночас тривожно. Може, саме цієї ночі Дух скаже щось інше? Адже з самого початку — прокотилося вже багато дисків за обрій — він повторює одне й те ж, та ще й сердито. А може, в тій скриньці ніякого Духу нема? Треба б туди заглянути. І за пелюстками у небесній високості стежити цікаво, особливо коли з’являється Нова… Дехто з Прихильників Духу вважає, що пелюстки заліплять усе небо, і тоді зникне темрява, буде світло, хоч і диск закотиться. От і потрібно дивитися крізь магічну Палицю, примічати нові й нові небесні квіти.

Унизу зовсім потемніло, а онде і перша пелюсточка зринула… Чи Тан принесе сьогодні якийсь образ? Він уже знайшов декілька і невтомно розшукує ще. Хто вони, ті, що зображені на полотнах? Кмітливий Ти твердить… О, чути шарудіння, це вже вони!

Му задріботів до дверей. Справді, прийшли Прихильники Духу — високий Тан і низенький, йому до плеча, Ти.

— Нехай буде твоя мудрість! — привітали господаря писклявими голосами.

— Нехай Дух буде прихильний до всіх нас, — звично відповів Му і кинув погляд на чорну скриньку з бі-лими зубами-клавішами.

Тан вийняв з-під лахміття, що звисало йому з плечей, чималий чотирикутник, загорнений у смугасту га-нчірку. Так і є — ще один образ!

— Оце знайшов аж на околиці Великого Руйновища, — сказав, розгорнувши ганчірку і ставлячи картину під стіною, поряд з тими, що приніс раніше.

Му взяв кресало, ударив кілька разів по кременю — сипнули іскри, і трут затлівся. Швидко підніс його до смолоскипа, дмухнув, і в помешканні стало видно, як удень. Усі трос поставали навколішки, щоб роздивити-ся новий образ. Перед ними було не одне обличчя. На піску біля самісінької зеленої води сиділо і лежало кілька постатей — молоді жінки та чоловіки.

— Це морські істоти, — прописклявив Ти, — бачите, вони не відходять від свого середовища, вибрались подихати та й погрітися.

— Так, — підтримав свого колегу Тан, — їхнє тіло зовсім не мас твердої хітинової оболонки, натомість м’яка шкіра, вочевидячки пристосована до води.

— А їхні голови? Погляньте — на них довга густа шерсть! — докинув Ти, ще й тоненькою рукою вказав.

Справді, на головах істот добре видно було зеленаву шерсть.

Тепер обидва Прихильники Духу поглянули на Му — що то він скаже?

Старий пильно вдивлявся в постаті на картині, неначе очікував, що вони обізвуться і самі розкажуть про себе.

— Я гадаю, — нарешті заговорив Му, — це наші предки. Те, що на них майже немає одягу, нічого не до-водить. На інших образах одяг є, на деяких аж занадто. Навіть голови вбрані.

— А де хітинові панцирі? — різко спитав Ти. — Це зовсім інший біологічний вид!

— Може, це "прибульці з Неба", — сказав Тан, — і ми живемо на їхніх Руїнах. Адже невідомо, хто побу-дував і хто зруйнував громадища, які дісталися нам у спадок.

— Дух! — верескиув Ти. — Це його діяльність!

Тан і Ти з острахом оглянулись на чорну скриньку", що наче шкірила зуби в миготливому світлі смоло-скипа, лише старий Му не зворухнувся. Роздумливо сказав, не відриваючи погляду від картини:

— Наш розум ще блукає в зелених сутінках, і часто навколишнє йому здається інакшим, ніж воно є на-справді. Піднесіть палець до ока — закриє кам’яну гору. А хіба він такий великий? Отож, очевидне не завжди точне… Я гадаю, наші предки — отакі, як бачимо зображення,— жили тут споконвічно, спорудили велетенські житлові осередки, і навіть отой Дух, що обзивається із скриньки, створили вони.

— Тоді як же пояснити таку велику різницю в будові тіла? — майже пошепки спитав маленький Ти, по-вернувши свою голу плескату голову в бік старого Му.

— Щось, мабуть, сталося в Природі, — відповів мудрець. — Якийсь катаклізм… От і виник на нашому тілі хітин — захисна оболонка. Ллє не в кожного однакова… — Старий підвівся, розв’язав пояс і, ставши перед смолоскипом, розхилив поли потертого халата: — Подивіться. Раз уже ми заговорили про хітин…

Тан і Ти підхопилися та так і застигли: живіт і груди в старого Му такі ж, як і в тих, що коло моря! Май-же одночасно обидва простягли руки і доторкнулися до зморшкуватого тіла. Хітину не було й сліду! Бридливо відсмикнули пальці, перезирнулися. І щось, мабуть, лихе побачив у тому перезирку старий Му, бо, загортаючись полами, гостро пошкодував, що видав свою таємницю. І нащо було?.. Ці двоє Прихильників Духу ще не можуть збагнути багатьох речей. Ось недавно була в них дискусія про костяні фігурки — коники, чоловічки, на які натрапляють в різних місцях. Як він не доводив, що то для гри, для змагання умів, про що сказано і в роз-шифрованих текстах, обидва твердили своє: то ритуальне начиння, у світлим фігурках втілюються добрі духи, в темних — злі. Му скрушно зітхнув.

— Ми не знали… — обізвався Тан і замовк.

— Для того ж я й показав, щоб знали: всі ми — нащадки отих дужих, — якомога спокійніше промовив Му.

— Приблуд… чи то пак, прибульців? — докинув Ти.

— Мудрий Му вважає: вони і ми — ланки одного ланцюга, — заговорив Тан, чомусь відводячи погляд убік. — То чим же пояснити, що вони геть усе зруйнували? І де вони поділися?

— Ага, де вони поділися? — аж навшпиньки став низькорослий Ти.

— Світ наш сповнений таємниць… — розвів руками Му. — Як зникли наші пращури, ми ще не знаємо.

— І не дізнаємось, якщо нам не допоможе Дух, — затрусив головою Тан і показав рукою на чорну скри-ньку.

— Мусимо покладатись на свій розум, — видовженими пальцями Му потер чоло. — Він уже прокида-ється… А щодо коробки… Треба заглянути — що там усередині? Чому завжди говорить одне й те ж?

— Заглянути? Там же немає жодної щілини! — здивовано верескнув Ти.

— Щілину можна пробити.

— Ні, ні, — замахали руками Тан і Ти. — Блюзнірство!

"Ех, бідолашні, — подумав Му, — міцно ж тримають вас пазурі незнання…"

Чорна коробка ніби сміялася, виставивши білі зуби-клавіші. Тан і Ти наблизились до неї навшпиньках. Як завжди, першим почав торкатися клавішів Тан. Ледь-ледь, наче вони припікали. Одну за одною, не проминаючи. Перший ряд, другий, третій…

Нашорошили вуха, невідривно дивилися на круглий отвір, закритий блискучою сіточкою. Спочатку по-чулося шипіння, потім сердитий голос сказав:

— Неправильно набрано номер. Неправильно набрано…

Тричі повторив і замовк, знову ж таки щось прошипівши.

— Гнівається Дух, — приречено схилив голову Ти.

— Не бажає розмовляти, — закивав Тан.

— Ну й нехай! — різко змахнув рукою старий Му. — Ми ще до нього доберемося.

Тан і Ти знову ззирнулися, знизали гостренькими плечиками, — мовляв, як хоч, а ми тут ні при чім.

Старий Му, погамувавши хвилювання, кинув притишено:

— Пора під небо.

Мовчки вийшли на вичовгані кам’яні сходи. Меткий Ти пішов попереду, піднявши вгору смолоскипа, за ним ступав, натужно сопучи, старий Му, а позаду дерся Тан — високо піднімав тоненькі ніжки, схожий на ве-лику комаху.

Сходи закручувалися спіраллю, і хоч Прихильники Духу долали їх безліч разів, завжди серця холодив страх, що спіраль та ніколи не закінчиться. Хто і коли її збудував? Як сталося, що ця височенна споруда вцілі-ла? Про це думав зараз мудрий Му, думав і раніше, коли ці двоє були ще дітьми, але відповіді нема й досі. Скі-льки тих зеленкуватих дисків скотилося та й потонуло в морі, а він і тепер нічого не знає! Та добре вже й те, що знає про незнання. Може, в цьому й мудрість? А що вона дає, така "мудрість"? Тільки гіркоту…

Зненацька його струснуло, аж застогнав. Спритний Ти зупинився, освітив смолоскипом стражденне об-личчя старого, здивовано спитав:

— Що сталося?

— Кресало… Кресало лишилося там, унизу…

Це й справді було кепсько. На даху вони одразу гасили смолоскип, бо полум’я заважало спостерігати не-бо, а рушаючи вниз, викрешували вогонь.

По кресало, щось буркнувши, спустився наймолодший серед них — Ти. Старий Му втомлено сів на схід-цях, трохи нижче — Тан. Мовчки

дивилися, як меншає вогонь, скочуючись униз разом із Ти. Цяточка, блідий відблиск, нарешті морок поглинув усе. Чекання здавалося ще довшим і тяжчим, ніж ходьба. "Отакий густий морок вкутує і минуле," — думав мудрий Му. Внизу, в запаморочливій глибині, знову з’явилась іскорка, вона ширшає, розгоряється, розганяє морок. У серці старого тепліє надія: отак і народ поволі, але неухильно, сходи-нка за сходинкою, підніматиметься на Гору Знання… І відкриється Істина, розвіються сумніви…

На пласкому даху в їхні очі заглянула бездонна глибочінь неба. Мерехтіння зір вабило, чарувало старого Му, і він деякий час стояв нерухомо, задерши голову. Потім, ніби прокинувшись, подріботів до Палиці, що на трьох підпірках була спрямована вгору. Тан і Ти вже кружляли довкола неї в Танці Приручення. Кланялись, наскільки дозволяв хітиновий панцир, присідали, петляючи навколо. То був їхній обов’язок, старого це не об-ходило, він навіть сумнівався в доцільності такого обряду.

Нарешті Му підійшов до Палиці, став навколішки й уважно подивився в окуляр. Ось те сузір’я, яке вони спостерігали вчора. Тепер треба повернути Палицю трохи ліворуч… Яка чудова золота зірка! Самотня? Най-ближча до неї — за чотири одиниці. А це що?.. Поблизу Золотої Зорі — спалах! Нова зірка? Адже ж нові не засвічуються на порожньому місці, кожна розгоряється з маленької, дрібної зірочки, а тут.. Що за знак?

Не відриваючись від окуляра, старий Му пробурмотів:

— Но́ва… Но́ва, та якась загадкова.

Його пильне, натреноване око відразу помітило, що ця Нова незвичайна як світінням своїм, так і фор-мою.

Один за одним дивилися в окуляр, і чим довше спостерігали, як Нова розростається в якусь потвору, тим дужче їх охоплював страх. Такого ще не було…

Звідки ж вони могли знати, що то зовсім і не зірка спалахнула, що то вибухнула ядерна зброя планети Земля, виведена в космос! Людство Землі домовилось і викинуло геть страхітливі заряди…

Поки небесний спостерігач марно сушив собі голову над цією загадкою, Тан і Ти одразу збагнули, що сталося. Це ж Дух отак гнівається на зарозумілого Му. Хіба їхні вуха не чули, як він зневажав Духа?

Одного позирку їм було досить, щоб порозумітися. Підійшли до нього, сопучи. Му одхилився від окуля-ра і скрикнув:

— Погляньте, вона зникла! Її нема…

Ці слова, немов іскри, запалили їхній жах, несамовитість і лють. Просичали бойовий згук, ущепірились старому в плечі та й потягли до балюстради. Астроном чомусь не випустив із рук Палиці, наче приріс, тоненькі ноги плутались у полах, і, може, тому не боронивсь. Вони недовго й вовтузилися з ним — стягли на кам’яний бар’єр і зіштовхнули вниз. Поли халата залопотіли, наче велетенські крила, Тан і Ти вжахнулися: а що, як поле-тить у небо? Та важка Палиця потягнула додолу. Почувся зойк, і старого Му ковтнула тьма.

Змовники відітхнули. Проте радості на їхніх блідих обличчях не було, скорше розгубленість і втома.

— Я давно помітив… — прошепотів Тан і замовк.

— Дух розгнівався на нього, — хитнув головою Ти.

Непомітно їх охоплювала тривога. Як то вони будуть без наставника? Старий Му багато знав і намагався те знання передати їм. Тепер лишається коробка. Може, зласкавиться Дух.

Запалили смолоскипа і, розкарякувато переставляючи тонкі ноги, хапаючись за поручні, мовчки подали-ся вниз.

Цього разу і біля чорної скриньки Тан і Ти виконали Танець Приручення, щоб задобрити Духа. Клавішів почав торкатися Ти. Він аж навшпиньки ставав, щоб поцілити пальчиком посередині клавіша. І от сталося те, чого вони так довго і безнадійно чекали: Дух заговорив! Це був живий і тривожний голос:

— Небезпека ядерної катастрофи нависла над нашою планетою, як та чорна хмара над квітучим садом. Якщо її не відвернути, — поб’є ніжний цвіт і дерева з корнем вирве. Загине сад нашої цивілізації, який ми пле-кали тисячоліттями… Схаменіться! Вгамуйте свого зажерливість! Тан і Ти попадали навколішки і слухали, по-роззявлявши беззубі роти. З круглого отвору з-під лискучої сіточки вилітали й вилітали слова, ніби невидимі птахи. Обидва Прихильники Духу майже нічого не второпали, та все-таки відчули — мова про те, про що здо-гадувався старий Му. Катаклізм. Катастрофа. Повсюдна руїна. То що, може, таки справді оті на образах — їхні предки?

— Загибель загрожує всім! — гримів голос. — А ті, що вціліють, будуть му-тан-ти…

Тан і Ти були такі приголомшені, що не помітили, як і смолоскип згас, незчулися, як замовкла коробка. Знеможені, простяглися на підлозі біля картин і поснули. їх не міг розбудити каламутний світанок, що просочу-вався крізь прозору стіну, ані човгання ніг чоловіків їхнього племені,— цілий гурт їх набився до зали. їх пробу-див різкий, верескливий голос Ватага:

— Ось кому вони поклоняються! Огидним потворам, які знищили все та й самі пропали! А де ж це лука-вий Му? Сховався? Знайдемо! А цих — побиймо камінням!

Він перший кинув камінь, і хітиновий панцир на животі Тана тріснув, як суха дошка. Каміння посипа-лось градом — Прихильники Духу не встигли й підвестися, як їхні плескаті голови були розтрощені. З особли-вим шаленством натовп накинувся на портрети — полотно дерли на шмаття і люто топталися по ньому криви-ми ніжками.

Хтось ударив по клавішах динаміка, і звідти раптом вирвався громовий голос:

— Будуть му-тан-ти! Будуть му-тан-ти!

Ватаг помітив, як злякалися, застигли навіть найсміливіші. Не гаючи й миті, ухопив камінь і обома рука-ми вдарив ним по чорній коробці. Голос урвався. Тоді всі вклякнули на коліна перед Ватагом.